

HEMŞİRELİKTE ÖRGÜTLENMENİN ÖNEMİ*

IMPORTANCE OF FOUNDING ORGANIZATIONS IN NURSING*

İnci EREFE**

* Dünya Hemşireler Günü (1998) kutlama toplantısında İzmir. Atatürk Kültür Merkezi'nde Sunulmuş panel konuşmasıdır.

** Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, 35100 Bornova. İZMİR

Anahtar Sözcükler: Örgüt, hemşirelikte örgütlenme, hemşirelik örgütleri

Key Words: Organization, nursing organization

ÖZET

Elerrşirelik örgütlerinin temel görevi, toplumun sağlık niteliğini yükseltmektir. Örgütler toplumlara nitelikli sağlık bakımı sunulması amacı ile hernşirelik ve ebelik eğitimini, klinik uygulamalarını, yönetimini. liderlik ve araştırmalarını güçlendirecek programlar geliştirerek, mesleksenl mükemrneliği sağlamaya çalışırlar.

Bu makalede, ulusal ve uluslar arası düzeyde önemli hemşirelik örgütleri tanıtılınış ve hemşirelik mesleğine ve toplumlara olan yararları kısaca açıklanmıştır.

SUMMARY

Basic mission of nursing organizations is to irnproue the quatity of health of the community. They camina ta prornoting and strengthening prafessional excellence through development of prograrmmes that will strengtlien nursing and midwdery education, dinle& practice. management, leadership and research for the purpose of improving the delivery of quality health care to commurtilies.

In (his artiele. importarit rurstng organizations of national and internattonal levet are presented. and their functions and bengfits to nursing prafession and to communities are briejly explained.

GİRİŞ

Örgütün Büyük Larousse sözlüğündeki anlamı "genellikle amaçları belirlenmiş, oldukça geniş kapsamlı birlik" olarak açıklanmakta ve devlet örgütü, direniş örgütü, uluslar arası işbirliği örgütleri, suç örgütleri gibi sosyal alanın değişik kesimlerinden örnekler verilmektedir (Büyük Larousse 1986).

Tek başına, bireysel etkiye gücünü kullanarak toplumda gelişme sağlayabilmiş kişiler olmuştur. Bunlar peygamberler veya büyük toplum önderleridir. Ancak onlar da bir süre sonra örgütlü bir güç oluşturarak onun desteğinden yararlanmışlardır (Young, Kelly 1981).

Çağımızda, belli bir amacı gerçekleştirmek ve yerleşik düzeni değiştirmek için bir grup insanın bir araya gelerek güçlerini örgütlenmeleri gerekmektedir. Bu konuda partiler, dernekler, sendikalar, kulüpler, çalışma grupları olarak toplumlarda sayısız örnekler bulabiliriz.

Bu olgu hemşirelik için de aynen geçerlidir. Tek başına hemşireler mesleksi uygulamalardaki olumsuzluklar' düzeltme, ya da topluma kendi meslekleri kanalıyla kazandırılacak ilerlemeler' sağlama gücünde olamazlar, ancak örgütlü bir güç halinde birleşerek belli amaçların gerçekleşmesini sağlayabilirler.

Hemşirelerin bu bilinç içinde oluşturdukları uluslararası ve ulusal pek çok önemli örgüt bulunmaktadır.

Bunların ortak özelliği, pek çoğunun kuruluş amaç ve ilkelerinde belirtildiği gibi, öncelikle toplumların çağdaş hemşirelik hizmetlerinden eksiksiz yararlanması için hizmetin gelişimini sağlamak. ülke sağlık hizmetleri içindeki yerini güçlendirmek ve tabii ki, meslek üyelerinin bireysel gelişim ve gönencini desteklemektir.

Örgütler yasalar çerçevesinde kurulur ve yasalar tarafından korunur. Yine yasalar uygun olmayan gelişmelerde örgütlere yaptırım uygular. Dernekler Kanunu, Çalışma ve Sendikalar Kanunu. Meslek Oda ve Birlikleri Kanunları bunlara örnektir.

Birçok mesleksi örgüt ortaya çıkarken, bazı yönetsel sorun ve kaygılar da belirlemektedir. Eskiden birkaç bin hemşirenin temsil edildiği bir ufak büroda, birkaç üyenin a3ırıldığı eksi (part-time) zamanda yapıla-bilen işlerin boyutları büyümüş, örneğin 1950'lerde 1400 hemşireyi temsil eden Türk Hemşireler Derneği, günümüzde 45 bin hemşirenin sözcüsü konumuna gelmiştir (Erefe 1998).

Burada ciddi bir finansman sorunu ortaya çıkmaktadır. Örgütlerin meslek mensuplarına yapacakları duyuruların posta masrafları bile önemli bir toplam tutmaktadır. Bunun çözümü örgüte üyelik yolu ile sahip çıkılmasıdır. Oysa, özellikle kayıt olma zorunluluğu bulunmayan dernek türü örgütlerde, aidatların (yıllık ödentilerin) düzenli ödenmesi aksatılmakta, yapılan çalışmalara üyelerin büyük bir çoğunluğu ilgisiz kalmakta, böylece dernekler bazı durumlarda gerçek eğilimi derneğin kuruluş ilkeleri ile bağdaşmayan özel hırslara veya politik görüşlere sahip kişilerin elinde kalabilmektedir. Geçmiş yıllarda ve günümüzde kendi derneğimizin, hemşirelerin tümünü temsil etmekten uzak duruma geldiğini, sınırlı bir üye grubunun içine kapandığını izlediğimiz dönemler olmuş ve bu durum demeğe ve mesleğe zarar vermiştir.

Oysa meslek adına konuşabilmek için bir meslek örgütünün olabildiğince fazla ilyeyi temsil etmesi ve üyelerin dernek etkinliklerine yeterince katılması gerekir (Young, Kelly 1981).

Kamus al Örgütler

Bugün dünyada özellikle 2.Dünya Savaşından sonra insanların güvenlik ve gönencini sağlamak. toplumsal ilerlemeyi desteklemek amacını taşıyan örgütlenmeye büyük önem verilmektedir. Bu kapsamda 1945 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) çok etkili bir örnektir. Bu örgütün. dünyadaki ekonomik ve toplumsal sorunlara yönelik etkinlikler sürdüren yan kuruluşları olan uzmanlık örgütleri bulunmaktadır. Bunlar hepimizin lusalatılmış adlarını sıklıkla izlediğimiz, UNESCO, UNICEF, FAO, AID, ILO VE WHO adlı örgütlerdir (Thema Larousse, 1993).

Hemşirelik, mesleki eğitim için işbirliği konularında UNESCO ile, açlıkla savaş için toplumlara yapılan gıda yardımlarının doğru dağıtılması konusunda FAO ile işbirliği kurabildiği gibi, özellikle hemşirelerin çalışma koşulları ve iş sağlığı konusunda ILO kuruluşu ile ve toplumların ve özellikle çocukların sağlığıyla ilgili koruyucu ve sağaltıcı her türlü etkinlikteki vazgeçilmez yerleri dolayısıyla UNICEF ve WHO ile doğrudan ilişkiler içinde bulunmaktadır. Özellikle son üç örgütün sürekli hemşirelik büroları ve üye ülkelerde temsilcilikleri bulunmaktadır. Bu kuruluşlar örgütleriyle ilgili politikaların başarısı için ülkelerin hemşirelik işgücü ve hemşirelik örgütleri ile işbirliği ararlar.

1973'den beri bizim içine girmeye uğraştığımız Avrupa Topluluğu/Avrupa Birliği (AB) 1986'da Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasını izleyen dönemde (Thema Larousse, 1993), topluluğun çeşitli örgütleri dolayısıyla Türk Hemşireliğini etkileyen önemli gelişmeler olmuştur. Daha önce 1967'de "Hemşirelik Eğitim ve Öğretimine İlişkin Avrupa Sözleşmesi"ni imzalayan Türkiye. 1987'de AB ülkelerinde çalışanların serbest dolaşım haklarını sağlayacak Mesleki Öğretimin Standartlarına İlişkin "Avrupa Konseyi Direktifleri"ne uyarak hemşirelik öğrenimini lise üstüne çıkarmaya yönelmiştir (Erefe, 1998).

Uzun yıllar hemşirelik mesleğinin lisans öğrenimi gerektirdiğini savunan Türk Hemşirelik öncülerine kulak tıkayan Sağlık Bakanlığımız, 1992 yılında Yüksek Öğretim Kurulu ile yapıyı bir protokolle Hemşirelik ve Ebelik öğretimini iki yıllık ön lisans düzeyine çıkarmaya yönelmiş, ve nihayet hemşirelikte lisans öğrenimini benimsemiş çizgisine gelebilmiştir. 1996 yılında Yüksek Öğretim Kurumu ile Sağlık Bakanlığı arasında Hemşirelik, Ebelik ve Sağlık Memurluğu eğitim öğretimini lisans düzeyine yükselterek üniversitelere yönelten protokol gerçekleştirilmiştir (Erefe 1998).

Yurdumuzda, 1955 yılından beri var olan ve sayıları giderek artan Hemşirelik Yükseköğretim ne yazık ki Türkiye genelindeki yapıyı temsil etmemektedir.

Buraya kadar saydıklarımız hemşireliği doğrudan veya dolaylı ilgilendiren Hükümetler Arası örgütlerin etkisi ile olmuştur. Şimdi de hükümetler dışı örgütlerin mesleğimizin gelişimine etkilerini gözden geçirelim:

Hemşirelik uğraşının gelişiminde kilise dışı bazı tarikat örgütlerinin ve manastır gruplarının ne kadar etkili olduğunu biliyoruz. Çeşitli toplumlarda kökleri Orta Çağa dayanan bu gibi örgütler günümüzde bile hemşire yetiştirmeyi ve bakım hizmeti vermeyi sürdürmektedirler (Eren, Uyer 1986).

Karnusal Olmayan Örgütler

Gönüllü özel örgütler olan hükümet dışı örgütler genel ve uluslar arası yararlı hizmet ederler.

Günümüzde etkinlik gösteren bu gibi örgütlere "Sivil Toplum Örgütleri" denmektedir. Özellikle 20. yüzyılda sayılan artan bu örgütlerin dünyada 25 bin den fazla olduğu bildirilmiştir ve bunlardan 100

kadanna BM'de gözlemci statüsü tanınmıştır (Thema Larousse 1993). Uluslararası Af Örgütü, Dünya Doğa Fonu. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Birliği bunlara örnektir.

Bunlardan Türk Hemşireliğini yüksek derecede etkilemiş olan Türk Kızılay Derneğini burada anmamız gerekir:

Türkiye'de Osmanlı döneminde 1877'de kurulup 1907'de Uluslar arası Kızılhaç Örgütüne katılan Kızılay Derneğimiz, ilk kez 1912 yılında İstanbul ve Bursa'da başlattığı hasta hakimler kursları ile Türkiye'de eğitilmiş hemşireliğe öncülük etmiş ve Cumhuriyetle bir 1925 yılında Kızılay Hemşirelik Okulunu açarak mesleğin ülkemizdeki temellerini kurmuştur (Eren. Uyer 1986, Erefe 1998). Bu okulun mezunları uzun yıllar tek kaynak olarak Türk Sağlık Hizmetinde hemşireliğin yerini şekillendirdiler (Biol 1975).

Türk hemşireliği ile ilgili başka sivil toplum örgütü olarak iki vakıftan söz etmemiz gerekir. Bunlardan birincisi "Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi" olup, çağdaş hemşireliğin yurdumuzda Florence Nightingale tarafından başlatılışının (1856) 100. yıldönümü onuruna 1956 yılında kurulmuştur. Bu kuruluş, Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulunun gerçekleşmesini sağlamıştır ve bu kurumu halen desteklemeye devam etmektedir (Erefe 1998, Erhan 1978).

Türkiye hemşireliğine katkıları giderek artan ikinci kuruluş ise "Vehbi Koç Vakfı"dır. Türkiye'nin sağlık sorunlarına ilgi duyan Vakıf Yönetim Kurulu Başkanı Semahat Arsel öncülüğünde 1974 yılında vakfın "Hemşirelik Komitesi" kuruldu. O zamandan beri hemşirelik komitesinin teklif ve onayı ile hemşirelik gündeminin konu ve etkinliklerine Koç Vakfı tarafından destek verilmektedir. Ayrıca. Vakıf Yönetim Kurulu Başkanı Semahat Arsel'in kişisel girişimi sonucu "Semahat Arsel Nursing Education and Research Center SANERC" adı ile 1992 yılında kurulmuş olan merkez, hemşirelik eğitim programları ve bilimsel çalışmalar yürütmektedir. Bu merkez tarafından örneğin yoğun bakım, koroner bakım gibi özel bakım alanlarında çalışan hemşirelere düzenli tekrarlanan kurslarla sertifikalı eğitim desteği verilmekte, mesleki kitapların basım' sağlanmakta, bilimsel toplantılar düzenlenmektedir (Erefe 1998).

Mesleki Örgütlerimiz

Hemşirelikte mesleki örgütlenme yurdumuzda 1933 yılında Türk Hemşireler Derneği (THD) nin kurulması ile başlamıştır. Dernek o yıllardan bu güne mesleğin yegane savunucusu olmuştur. Hemşirelik

odaları ve hemşirelik sendikaları gibi diğer meslek örgütlerinin bulun-marşı derneğin işlevlerini zaman zaman sendikalaştırsa da, Türk hemşireliğini Hükümet ve resmi kuruluşlar, sivil kişi ve tüzel kişiler ve yurt dışı kuruluşları karşısında başarıyla temsil etmiş tek örgütümüzdür.

Derneğin amaç ve görevleri, öncelikle hemşirelik uygulamalarının ve eğitiminin düzeyini yükselterek toplumun sağlık düzeyini yükseltmek, meslek onur ve konumunu yüceltmektir. Bunu sağlayacak çalışmaları yaparak kanun-tüzük tasanlarının hazırlanmasına katkıda bulunmalıdır.

Bunları gerçekleştirmek için başlıca etkinlikleri;

- Üyelerini geliştirici kurs ve seminerler düzenlemek
- Halkın sağlığını korumaya yönelik araştırma ve yayınlar yapmak
- Hemşirelik yasasını geliştirme ve Hemşire Odalarını kurma çalışmaları yapmak
- Eğitim programlarının gelişimi için Sağlık Bakanlığı ve diğer kurumlarla işbirliği sağlamak
- Hemşirelerin iş ortamından doğan sorunlarını çözmeye yardımcı olmak amaçlarına uygun yayın yapmak şeklinde özetlenebilir (Eren, Uyer 1986. Velioğlu, Babadağ 1992, Erefe 1998).

Dernek bu ilkeler doğrultusunda pek çok olumlu gelişmeye öncülük etmiştir. Son yıllardaki en etkin başarısı meslek lisesi çıkışlı hemşirelerimize açık öğretimle önlisans eğitimi sağlamış olmasıdır. Dernek çok az kayıtlı üyesi olduğu halde Türk Hemşireliğinin kaderini etkileyebilmektedir. Geniş bir üye katılımının derneğin gücünü arttıracığı kesindir.

Yurdumuzda ayrıca Kızılay Hemşirelik Koleji Mezunları Derneği, Florence Nightingale Mezunları Derneği, Sağlık Eğitimcileri Derneği gibi mezuniyet gruplarına ait dernekler kurulmuştur. Bunlardan sonuncusu çok etkili çalışmalar yaparak bugün hemşirelik yükseköğretimindeki yeri belirlenme aşamasında olan Sağlık Eğitimi Fakültelerinin kurulmasında etkili olmuştur. Diğer bazı dernekler ise Türk Onkoloji Hemşireliği Derneği, Diyaliz ve Transanplantasyon Hemşireleri Derneği, Yoğun Bakım Hemşireleri Derneği, Arnelyathane Hemşireleri derneği, Çocuk Cerrahisi Hemşireliği Derneği, Çocuk Hemşireliği Derneği gibi kendi uygulama alanlarına özel etkinlikler yürüten derneklerdir. Son olarak 1996'da Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öncülüğünde

Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği kur olmuştur. Bu derneklere daha yakın yıllarda yenileri de eklenmiş olabilir.

Uluslar Arası Derneklerle Bağlantı

Hemşirelik alanında ulusal düzeyde kurulmuş bazı dernekler, uluslararası daha geniş bir örgüte üye olabilirler. Örneğin Türk Hemşireler Derneği, Uluslararası Hemşireler Konseyi'ne (ICN); Türk Onkoloji Hemşireleri Derneği, Uluslararası Onkoloji Hemşireleri Derneğine üyedir. Dernekler her yıl üye ödentilennin belli bir yüzdesini büyük demeğe göndermek zorundadır. Bu üyelikler ulusal örgüte geniş bir iletişim olanağı sağlar.

Hemşirelik derneğimizin üyesi olduğu ICN örgütünü kısaca tanıyalım:

ICN. bütün ulusal hemşire derneklerinin, kendisi kanalıyla yüksek standartta hemşirelik hizmeti, hemşirelik eğitimi ve hemşirelik etiğine ulaşmak üzere güç ve işbirliği yaptıkları bir örgüttür. Ülkelerin hemşirelik derneklerinin federasyonudur (Spaulding 1959, Young. Kelly 1981, Velioglu. Babadağ 1992, Eren, Uyer 1986).

Örgüt 1899'da Londra'da toplanan Uluslararası Kadınlar Konseyi toplantısında yer alan hemşirelerden Bedford Fenwick'in girişimleri ile 1899'da kuruldu (Spaulding 1959). Yasal kuruluşunu tamamlamış olan Ulusal dernekler ICN'e başvurup, çeşitli organlarının onayı alındıktan sonra konseye üye kabul edilirler. Bu örgüt uluslararası bütün hareketlerde dünya hemşireliği adına sözcülük yapma yetkisine sahiptir. Ayrıca BM'in daimi gözcü statüsü verdiği önemli bir kuruluştur. Örgütün Hemşire Öğrenciler birimi vardır. Dört yılda bir bütün ülke delegelerine açık quadrenal Kongreler. her yıl dernek başkanlarının katıldığı Direk-türler Kurulu toplar. Ayrıca. yardımcı komiteleri vardır. Buralarda hemşireleri, hemşireliği ve sağlığı ilgilendiren bütün sorun ve konular incelenerek çağdaş önerilere dönüştürülür ve ulusal derneklere duyurulur. Konseyin her ay yayınlanan "International Nursing Review" adlı dergi-yayın organı vardır. Türk Hemşireler Derneği ICN'e 1949 yılı Haziranında üye olmuştur. Dünyada kendi aralarında geniş işbirliği ve iletişim ağları kurmak yoluyla çalışmalarını belli bölgeleri kapsayacak şekilde odaklaştıran başka uluslararası hemşirelik örgütlenmeleri de bulunmaktadır. Bunların adları Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1: Bölgesel Boyutlu Uluslar arası Hemşirelik Örgütleri

Standing Committee of Nurses of the European Community (PCN) 1971'de Altı Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kurulmuştur.
Commonwealth Nurses Federation (CNF) 1995'de kuruldu, Commonwealth ülkeleri tarafından kuruldu, merkez: Royal College of Nursing, Londra
Caribbean Nurses Organization (CNO) 1957'de kuruldu. Commonwealth Federasyonu ve ECN, ile bağlantı kurmuştur.
East, Central and Southern African College of Nursing (ECSACOM) 1990'da kurulmuş. 13 Afrika ülkesi üyeliği, merkez: Arusha-Tanzanya

• ICL/I'den özel iletişimle sağlanmıştır.

Sendikalar

Türkiye'de hemşirelerin batı ülkelerindeki gibi doğrudan kurmadıkları ancak bireysel üyeliğe katıldıkları bazı sendikalar vardır. 1980'lerin sonra 10 yıl sendikalar kapalı kaldığı için 1990'da kurulan tüm Sağlık Sen, 1991'de Ankara'da kurulan Genel Sağlık-İş. 1993'de kurulan Sağlık-Sen 1996'da kurulan Birleşik Sağlık Ernekçileri Sendikası-SES ve eski yıllardan beri var olan Türk-Sen adlı sendikalar sayılabilir. Buralarda çok sayıda hemşire üye bulunmaktadır.

Sendikalar hizmetin geliştirilmesine dönük ilkelerin ışığında özellikle çalışma koşullarının iyileştirilmesi, çalıştıran kurumdan kaynaklanan haksızlıkların düzeltilmesi konularında hemşirelerin özlük haklarını korumada öncelikle destek veren örgütlerdir.

Odalar ve Odalar Birliği

Türk Hemşireler Derneğinin geçmiş yıllardaki tekrarlı girişimleri ile kanun tasarı taslakları oluşturulduğu halde gerçekleşemeyen, bu gün son meslek kanunu taslağı= yanı sıra ne yazık ki kağıt üstünde yer alan önemli bir meslek kuruluşudur. Son 10 yılda hazırlanış çalışmaları için sayısız toplantılarda bir araya geldiğimiz, "Odalar ve Odalar Birliği" çerçevesinde yaşama geçmesi planlanan "Türk Hemşire Odaları ve Birliği", eğer kanunu çıkıpta kurulabilirse. Türk Hemşireliğinde önemli aşamalar gerçekleşecektir. Çünkü bu örgüt zorunlu üyeliği getiren yaptırım boyutları olan kamusal bir kuruluştur. Bugün bütün meslekler,

meslek uygulama, eğitim ve gitiği ile ilgili ilke ve politikalarını oluşturmada, bunları duyurma, savunma ve yürütmeye ulusal meslek odalarının gücünden yararlanmaktadır. Türk Tabipleri Birliği, Eczacılar Birliği ve diğer odaların etkinlik ve gücü Hemşireler için de geçerli olacaktır. Bu aşamada T.B.M.ACnin kıyısına kadar gelmiş meslek ve birlik kanunlanınızın kasıtlı veya yanılığı içindeki odaklarca engellenmeden çıkması en büyük dileğirinizdir.

Türk Hemşirelerinin güzel yarınlarda mutlu, verimli çalışmalar yapmak üzere sağlık içinde olmalarını diliyorum.

KAYNAKLAR

1. Birol L., Hazırlayan (1975). Kızılay liensireleri- 50 Yıl İnsanlık Hizmetinde, Türkiye Kızılay Derneği Yayını. Ankara. 31-57.
2. Büyük Larousse. Sözlük ve Ansiklopedisi (1986). Avrupa Konseyi İçin 2. Cilt, Interpress basın ve Yayıncılık A. Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1050.
3. Büyük Larousse. Sözlük. ve Ansiklopedisi (1986), 17.Cilt, İstanbul Interpress Basın ve Yayıncılık AŞ., Milliyet Gazetecilik AŞ., 949,
4. Erefe L, (1998), Türk Hemşireliğinin Tarihçi (içinde) LEMON, Hemşirelik Eğitim İateryafi Bölüm 1 (B), DSC5 Avrupa Bürosu ve TC Sağlık Bakanlığı Yr.ıyını, No.600, Ankara, sf: 56-69.
5. Eren N., Uyer G.. (1986), Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlaki, Hatibođlu Tayınevi, Ankara, 45-94.
6. Erhan S., (1978). Hemsirelik Tarihi, Divan Matbaacılık Tesisleri. İstanbul, 127-139,
7. International Council of Nurses (ECN) Özel Yazılı İletişirele Sağlanmış Bilgiler.
8. Spalding EK. (1959), Professional Nursing-Trends, Responsibilities, and Relationshops, J.B. Lippincot Comp., Philadelphia and Montreal, 402-410.
9. Thema Larousse. Tematik Ansiklopedi (1993). insan ve Tarih, Larousse ve Milliyet, İstanbul, 362-371.
10. Velioğlu P., Babadağ K.. (1992) Hemsirelik Tarihi ve Deontolojisi. TC. Anadolu üniversitesi Yarnian No: 562. Açık öğretim Fakültesi Yayınları No. 562, Eskişehir, 161-183.